

Het Venetiaans verbond

Van Marina Fiorato verscheen eveneens bij Artemis & co

De glasblazer

De madonna van Saronno

Het raadsel van Botticelli

Wilt u op de hoogte worden gehouden van de boeken van uitgeverij Artemis & co? Meldt u zich dan aan voor de nieuwsbrief via onze website www.uitgeverijartemis.nl

Marina Fiorato

Het Venetiaans verbond

Vertaald door
Els van Son

Artemis & co

ISBN 978 90 472 0358 2

© 2012 Marina Fiorato

© 2013 Nederlandse vertaling Artemis & co,
Amsterdam en Els van Son

Oorspronkelijke titel *The Venetian Contract*

Oorspronkelijke uitgever John Murray

Omslagontwerp Janine Jansen

Omslagillustratie © *Portrait of Simonetta Vespucci as a Nymph* by Sandro Botticelli,
Circa 1480. Tempera on wood, 81.8 x 54 cm. Stadel Museum, Frankfurt, Germany.

Illustraties binnenwerk © 2012 Marina Fiorato

Foto auteur Ian Pickard

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v., Antwerpen

Voor Ileen Maisel,
die mij als eerste de suggestie deed
over Palladio te schrijven

En toen het Lam het vierde zegel opende, hoorde ik de stem van het vierde levende wezen zeggen: 'Kom en zie!'

En ik keek en voor me stond een vaalgrijs paard! De berijder heette Dood en Hades volgde hem op de hielen. En aan hen werd de macht gegeven over een vierde van de aarde, om te doden door het zwaard, door honger, door een plaag en de wilde beesten der aarde.

Openbaring 6:7-8

I

Het zwarte paard

Venetië

1576, christelijke jaartelling

Sebastiano Venier, de doge van Venetië, staarde met ogen die net zo rusteloos waren als de zee uit het klavervormige, gotische venster raam.

Zijn zeemansoog, gescherpt door vele jaren op het water, zag de storm al drie dagen lang aankomen: de wolken die aan de donkere horizon samenklonterden en over de bleke, violetkleurige golven kwamen aanrollen. En nu was de geselende wind dan eindelijk gearriveerd en bleek die iets mee te voeren wat veel kwaadaardiger was dan alleen slecht weer.

Met zijn nobele voorkomen en golvende witte baard was de doge vereeuwigd door Tintoretto en vergeleken met Neptunus, die ook had geregeerd over een met zeeën omgeven koninkrijk. Hij was zelfs, op gedempte toon, vergeleken met de Almachtige. De doge, een diepgelovige man, zou beide vergelijkingen om meerdere redenen verontrustend hebben gevonden, maar vandaag zou hij er alles voor over hebben gehad om zo almachtig te zijn dat hij Venetië kon behoeden voor zijn zwartste uur.

Hij volgde de zes gestalten die zich, ineengedoken om zich te beschermen tegen de elementen, over de kade haastten, het plaaveisel al glazig van het water dat er bij elke golfslag van het getij overheen stroomde. Het zich terugtrekkende water rukte aan de zomen van hun zwarte gewaden. Door hun mantels en kappen za-

gen ze eruit als monniken, maar deze zes mannen waren geen kloosterlingen, het waren wetenschappers. Ze handelden in leven en dood. Het waren artsen.

Toen ze dichterbij waren, kon hij hun maskers duidelijk onderscheiden: bleekwitte snavels die in een roofzuchtige kromming uit de donkere kappen tevoorschijn staken. De maskers waren op zichzelf al angstaanjagend genoeg, maar de reden waarom ze werden gedragen was nog veel ijzingwekkender.

Het waren *Medici della Peste*. Pestdokters.

Zes geleerden, gestudeerde mannen uit goede families, stuk voor stuk geschoold aan de beste medische universiteiten, één voor elk van de zes *sestieri* van Venetië. De artsen zo samen te zien was een slecht voorteken. Doge Sebastiano Venier betwijfelde zelfs of ze ooit eerder bij elkaar waren gekomen. Nu leken ze in zijn ogen als een zwerm kraaien neer te strijken bij een grafkuil. Misschien die van hemzelf. Zijn schouders zakten, hij voelde zich vreselijk oud.

De doge volgde de artsen met zijn blik terwijl ze over de magnifieke Riva degli Schiavoni waadden, een van de mooiste straten van de wereld, en wist dat ze nu ieder moment zijn enorme witte paleis binnen zouden gaan. Plotseling kreeg hij kippenvel, alsof er een nevel waterdruppels uit de zee over hem heen sloeg. Hij leunde met zijn voorhoofd tegen het koele glas en deed één gelukkig moment zijn ogen dicht. Als hij dat niet had gedaan, had hij misschien de Venetiaanse galei gezien die snel wegzeilde over de donkere, aanzwellende golven, maar hij sloot zijn ogen een paar tellen om even rust te hebben en de zilte lucht in te ademen.

De geur van Venetië.

Sebastiano Venier rechtte zijn rug en herinnerde zichzelf eraan wie hij was, waar hij was. Hij keek op naar de klavervormige raamsponningen met daarin het beste Venetiaanse glas dat het brullen van de zee buiten hield. Hij boog zijn nobele hoofd nog verder naar achteren en keek omhoog naar de fabuleuze rood- en goud-

gekleurde fresco's, waaraan honderden jaren was gewerkt door de beste Venetiaanse kunstenaars, die de enorme gewelven van het plafond boven hem sierden. Maar al die pracht en praal kon de pestplaag niet buiten zijn deuren houden.

De doge nam plaats in zijn zetel en wachtte tot de dokters werden aangekondigd. Een voor een kwamen ze binnen, druipend, om in een halve cirkel om hem heen te gaan staan. De rode kristallen ogen in hun maskers glinsterden hongerig, als van gieren die op het punt stonden het vlees van zijn botten te pikken. Even voelde de doge een steek van angst. Maar op het moment dat een van hen het woord nam, verdween zijn vrees meteen weer.

'We verwachtten het al, excellentie,' begon er een, 'in de botanische tuinen van de Jesuiti worden de laatste tijd ongewoon veel vlinders gesignaleerd. Honderden, duizenden misschien.'

De doge trok een van zijn sneeuw witte wenkbrauwen op. 'Vlinders?'

De dokter, die de ijzige ondertoon in de stem van de doge niet opmerkte, kakelde verder. 'Ja, excellentie, het is bekend dat vlinders een voorbode zijn van de pest.'

'Dat is inderdaad zo,' viel een ander hem bij. 'En er zijn ook andere voortekenen. In een bakkerij in het Arsenal: als je het brood in tweeën scheurt, begint het te bloeden.'

De doge roffelde met zijn vingertoppen op de armleuning van zijn zetel. 'Dat de pest in Venetië is gesignaleerd staat niet ter discussie. De vraag is hoe we de pestplaag het beste kunnen bestrijden.'

Het was zinloos. Een van de geneesheren wilde de pest aanpakken door zijn patiënten te adviseren een dode pad om de hals te dragen. De volgende zag meer heil in het achterste van een levende duif, dat door de patiënt in de oksels en lendenen geklemd moest worden, zodat de staartpenen het gif aan de opgezwollen builen konden onttrekken. De artsen raakten onderling in een hevige discussie verwickeld, het scheelde niet veel of hun enorme snavels kletterden tegen elkaar, de maskers waren nu opeens belachelijk.

Hun anders zo kalme, wijze stemmen gingen enkele tonen omhoog totdat ze allemaal als een stelletje eenden door elkaar stonden te snateren.

De doge, geïrriteerd, betrapte zichzelf erop dat hij zijn aandacht er niet bij kon houden. Dit waren stuk voor stuk charlatans, hansworsten, de een vond zichzelf nog belangrijker dan de ander. Zijn blik dwaalde af naar de schaduw van een wandtapijt waar een man, een oude man zoals hij, stond te wachten op het moment dat de doge hem bij zich zou roepen om hem te vertellen waarom hij hem had gesommeerd naar het paleis te komen.

De oude man die in de schaduw stond, een architect, luisterde ook niet echt. Meer geïnteresseerd in gebouwen dan in mensen bewonderde hij de fraaie manier waarop de stenen kruisribben boven zijn hoofd de boog van het plafond volgden en hoe de proporties van de pilasters de grote frescopanelen completeerden.

Net als de doge had hij even een vlaag angst gevoeld toen hij de artsen binnen had zien komen. Iedereen, van de doge tot aan de armste bedelaar, wist wat die maskers betekenden: de pest waart door de stad. Maar de architect maakte zich daar geen echte zorgen om. Twee jaar geleden was er ook een kleine pestepidemie geweest en hij zou nu hetzelfde doen als toen: de stad verlaten en naar Veneto gaan, misschien naar het huis van zijn jeugd in Vicenza. Daar, in de heuvels, zou hij de tijd uitzitten, plannen maken en tekenen. Hij zou kleine slokjes wijn nemen en wachten totdat de pest haar dorst had geleest. Met een snelle boot naar Mestre en een nog sneller paard naar Treviso kon hij voor zonsondergang in Maser zijn, bij het huis van zijn goede vrienden de gebroeders Barbaro. Die zouden een kamer voor hem hebben, wist hij, tenslotte had hij het huis zelf gebouwd. Zodra duidelijk was wat de doge van hem wilde zou hij vertrekken.

De doge had genoeg gehoord. Deze artsen waren niet in staat Venetië te helpen. Ze zouden hun drankjes en geneesmiddelen uitventen en goud verdienen, terwijl sommige inwoners in leven zouden blijven en andere zouden sterven. Hij kneep in de armleuningen van zijn zetel totdat zijn knokkels wit werden en keek er in vertwijfeling naar. Zijn eigen handen deprimeerden hem, gekromd, dooraderd en vol ouderdomsvlekken. Hoe kon zo'n oude man de pest nou tegenhouden?

De doge schraapte zijn keel. Hij moest iets doen. Hij kon niet toestaan dat zijn nalatenschap bestond uit een ooit prachtige stad die was weggevaagd door een pestepidemie. Zijn oude hart begon sneller te kloppen. Hij stond op, het bloed vloog naar zijn gezicht. 'U kunt gaan,' beval hij de artsen net iets te hard. 'Nú.' Hij fladderde met zijn armen alsof hij kraaien verjoeg en wachtte tot de deuren achter hen gesloten waren. 'Andrea Palladio,' zei de doge, zijn stem galmde door de hoge ruimte, 'kom naar voren.'

Palladio stapte uit de schaduwen en liep naar de zetel van de doge om voor hem te gaan staan. De wind rammelde aan de luiken in de hoop te worden binnengelaten met zijn passagier, de pest. Palladio voelde zich opgejaagd, hij wilde zo snel mogelijk vertrekken, maar de doge, zijn woede bekoeld, was weer gaan zitten en leek in een bedachtzame stemming te zijn.

'Hebt u weleens gehoord van het wonder van San Sebastian van Giudecca?'

Palladio fronste zijn voorhoofd licht. Hoewel hij de doge nooit eerder had ontmoet, kende hij diens reputatie: een zeevaarder met een staat van dienst van veertig jaar, diepgelovig, gerespecteerd en intelligent genoeg om de afgrijselijke gevangenissen van de Republiek te mijden; hij was al meerdere opeenvolgende periodes door de Raad van Tien in zijn ambt benoemd. Was het te laat voor Sebastiano Venier om de hoogste positie te bekleden? Was zijn geest aan

het vergaan? De architect kon het eiland Giudecca door het raam zien liggen; het krulde zich als een ruggengraat om de stad heen, in de stromende regen nog altijd een van de mooiste sestieri van Venetië. ‘Ja, natuurlijk,’ antwoordde hij langzaam, terwijl hij zich afvroeg waartoe die vraag zou leiden. De doge praatte verder op een toon alsof hij een verhaal of een parabel vertelde.

‘Tijdens de laatste grote pestplag van 1464 kwam er een jonge soldaat aan de poort van het klooster van Santa Croce op Giudecca. Hij riep om water. Het was een gesloten orde en de moeder-overste zelf was geveld door de pest. De portonera, ene zuster Scholastica, ging naar de poort. Toen ze de soldaat die ervoor stond kon zien, werd ze bevangen door zijn stralende verschijning: de schittering van zijn zilveren wapenuitrusting, het gouden vuur van zijn haar en zijn ogen als blauwe saffieren. Via het draailuik loodste ze een beker water naar hem toe, die hij leegdronk. De verschijning bedankte zuster Scholastica en instrueerde haar en alle zusters om dag en nacht tot San Sebastian te bidden en het water uit de bron te drinken, dan zou het klooster gespaard worden voor de pest. Toen stak hij zijn zwaard in de grond en vervloog als een geestverschijning.’

Palladio, die zich had staan afvragen hoe snel hij in Mestre kon zijn nadat de doge had gezegd wat hij te zeggen had, voelde door de plotselinge stilte dat er op een reactie van hem werd gewacht. ‘En toen?’ vroeg hij.

‘De moeder-overste herstelde die nacht en datzelfde gebeurde met de andere nonnen die ziek waren. Geen van de andere zusters viel nog ten prooi aan de pest en allen die van de bron dronken waren gered.’ De doge stond op en stapte van de verhoging af waarop zijn zetel stond. Hij liep naar Palladio toe, posteerde zich recht tegenover hem en boog zijn hoofd om de architect te kunnen aankijken. ‘Het klooster is lange tijd een pelgrimsoord geweest waar de bezoekers water uit de bron kwamen halen, als bescherming tegen de pest en later ook tegen andere ziekten. Toen ik ge-

boren werd, vier deuren van het Santa Croceklooster vandaan in het Palazzo Venier, kreeg ik de naam Sebastiano, naar de heilige van dat wonder. Maar het klooster is nu een ruïne.' Hij zweeg.

De stilte werd slechts doorbroken door het suizen van de wind. Palladio meende te begrijpen wat er van hem werd gevraagd en de moed zakte hem in de schoenen. Hij had altijd al op Giudecca willen bouwen, het was een eiland met een stevige basis van solide rotsen en de mooiste uitzichten van de lagune. Al jaren diende hij petitities in bij de Raad van Tien om daar een bouwterrein te krijgen, maar tot nu toe zonder resultaat. En nu, nu hij juist weg wilde uit de stad, kreeg hij aangeboden wat hij het liefst wilde. Palladio's dunne lippen vertrokken in een klein glimlachje. Soms leek de Almachtige te beschikken over een groot gevoel voor ironie. 'En u wilt dat ik het klooster van Santa Croce herbouw?'

'Nee, dat niet precies.' De doge liep weer naar het raam. 'Kijk daar eens, Andrea.' Met een gebaar van zijn gekromde hand nodigde hij Palladio uit naar beneden te kijken, naar de bijzondere weidsheid van het San Marcoplein. Er wandelden twee prostituees in hun traditionele kleuren, geel en rood, over het plein. Ondanks de striemende regen waren hun borsten ontbloot en wipten ze bij iedere stap vrijelijk op en neer.

Palladio, te oud om nog opgewonden te raken van zo'n aanblik, zag iemand onder de bogen van de Procuratie Vecchie staan voor wie dat niet gold: de hand van de man die naar de twee vrouwen stond te kijken was weezinwekkend druk bezig in zijn kruis. Nu wenkte hij de vrouwen om onder de bogen te komen en zodra hij hun daar een muntstuk in de handen had gedrukt, duwde hij een van hen tegen de prachtige pilaren van de loggia en begon onder haar opgestroopte rokken te graaien en te stoten. De andere vrouw stak haar hand in de achterkant van zijn broek om het genot van haar cliënt te vergroten. 'Op stráát, Andrea,' zei de doge, terwijl hij zich afwendde. 'Gewoon op stráát. Die prachtige pilaar, bedacht door uw architectenbroeder Sansovino om dit plein tot het mooi-

ste van de wereld te maken, is tegenwoordig een neukpaal.' Hij slaakte een zucht die niet onderdeed voor de gierende wind. 'De losbandigheid, de decadentie, het wordt allemaal erger. Zoiets gebeurde vroeger alleen met carnaval, twee korte weken per jaar. Maar nu is dat soort praktijken normaal. We staan er in het buitenland om bekend. Men heeft het niet over Sansovino's pilaren, of de villa's en kerken die u zelf hebt gebouwd. Ze praten over de hoeren die hier in de straten hun vak uitoefenen.' De doge legde zijn hand op de hendel van het venster en voelde er even aan, alsof hij er zeker van wilde zijn dat de ziektekiemen niet naar binnen konden. 'En zodra bekend wordt dat de pest hier heerst, zal het nog erger worden. De schaduw van de dood doet vreemde dingen met een mens, maakt hem bandeloos en geeft hem het gevoel dat hij zolang het nog kan moet roven, stelen en liegen en overal een slaatje uit moet slaan.'

Palladio probeerde de delen van het betoog van de doge met elkaar te rijmen, de wonderen en de hoeren.

'Er is maar één man die deze wellustige, wonderlijke mensen van de pest en van zichzelf kan redden, en dat ben ik niet.'

Palladio dacht aan de zes dokters van de *sestieri*, van wie er geen enkele die man leek te kunnen zijn. Toen drong het tot hem door dat de doge het over Christus had en hij vertrok zijn gezicht in een passende, devote uitdrukking. De doge richtte zijn oude, waterige ogen op hem. Er lag een verslagen uitdrukking in het verbleekte blauw. 'Die man bent ú.'

De eerbiedige uitdrukking op Palladio's gezicht verdween op slag omdat zijn mond openviel.

'Begrijp u het niet? God straft Venetië. We hebben een offer nodig, een geschenk zo groot dat we de goddelijke woede kunnen temperen en Zijn hand onze stad niet zal kastijden. Als de artsen ons niet kunnen helpen, zullen we onze toevlucht moeten zoeken tot het gebed. U, Andrea! U zult een kerk bouwen op de ruïnes van het klooster van Santa Croce. U zult in de voetsporen van Sint-

Sebastiaan treden en een kerk bouwen om God te eren, die zo prachtig en glorieus is dat hij kan rivaliseren met Zijn Schepping! En als die kerk er is, zullen de mensen komen, honderden, duizenden, en tot God wederkeren, ze zullen Hem loven in hun gebeden en danken op hun knieën. De kracht van het gebed zal ons allen verlossen.'

Palladio stribbelde stamelend tegen. 'Maar... maar ik dacht, natuurlijk voel ik me vereerd, maar misschien kan ik de operatie vanuit Vicenza of anders Treviso...'

Zijn stem stierf weg onder de blik van de doge en de wind floot hem honend toe. De doge liet even een stilte vallen voordat hij verder sprak. 'Andrea. Wij zijn oud. De tijd die ons nog rest is kort. U zult, net zoals ik, in Venetië blijven. U kunt deze stad geen grotere dienst bewijzen dan deze. Dat begrijpt u toch wel?' Hij greep Palladio's schouders beet in een verbazingwekkend stevige greep. 'U sluit een contract met God zélf.'

Palladio herinnerde zich dat hij als jonge steenhouwer altijd fossielen had aangetroffen in de stenen waarmee hij bezig was. Er ging geen dag voorbij zonder dat hij op zijn minst één schelp vond, duizenden jaren gefossiliseerd in een perfecte Vitruviaanse spiraal, jaren samengeperst en ingesloten in marmer uit Carrera. En nu zat hij op dezelfde manier in de val: deze opdracht hield hem gevangen, hij was, letterlijk, in steen opgesloten.

Hij zag de devotie in de ogen van de doge en wist dat Sebastiano Venier niet te vermurwen zou zijn. Hoe kon hij ooit hebben gedacht dat de ogen van de doge de ogen van een oude man waren? Ze schitterden nu met het blauwe vuur van een bezetene, het vuur van Sint-Sebastiaan. Zelfs als hij de moed had gehad om te weigeren, had de nabijheid van de kerkers de zaak beslist. Palladio boog zijn hoofd en gaf stilzwijgend toestemming.

De doge, die geen weigering had verwacht, riep zijn kamerheer. 'Camerlengo, breng signor Palladio naar zijn huis en zorg dat het hem daar aan niets ontbreekt. En camerlengo,' riep hij hem na

toen de kamerheer aanstalten maakte om Palladio door de hoge deuren te volgen, ‘zorg dat je een échte dokter voor me vindt.’